

بررسی تاثیر عوامل فردی و محیطی بر رفتار کارآفرینانه دانشجویان دانشگاه کردستان

فریدون احمدی^{۱*} - رضا شافعی^۲ - فرانک مفاخری نیا^۳

۱. استادیار، مدیریت سیاستگذاری، دانشگاه پیام نور، تهران

۲. استادیار و عضو هیئت علمی دانشگاه کردستان

۳. کارشناس ارشد مدیریت بازرگانی

(تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۰/۱۱/۲۶، تاریخ تصویب: ۱۳۹۱/۴/۴)

چکیده

هدف این تحقیق بررسی چگونگی تاثیر عوامل فردی و محیطی بر رفتار کارآفرینانه‌ی دانشجویان دانشگاه کردستان است. این تحقیق برحسب هدف کاربردی و براساس شیوه‌ی گردآوری داده‌ها توصیفی بوده و از نوع پیمایشی می‌باشد. جامعه‌ی آماری کلیه‌ی دانشجویان مقاطع تحصیلی کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشگاه کردستان در نیمسال دوم سال تحصیلی ۸۹-۹۰ را شامل می‌شود که براساس فرمول کوکران ۲۶۰ نفر به شیوه‌ی طبقه‌ای تصادفی ساده به‌عنوان نمونه‌ی آماری انتخاب شده است. برای جمع‌آوری داده‌ها از ابزار پرسش‌نامه، جهت تعیین اعتبار الگو از نرم‌افزار Amos و برای تعیین میزان تاثیر عوامل فردی و محیطی بر رفتار کارآفرینانه از آزمون کای دو بهره گرفته شده است. نتایج نشان می‌دهد که عوامل فردی رابطه‌ی معنی‌داری با ویژگی‌های کارآفرینانه دارد، به‌طوری‌که دانشجویان پسر و آن‌هایی که وضعیت تحصیلی مناسبی دارند، حس توفیق‌طلبی، استقلال‌طلبی و خلاقیت در آن‌ها بیش‌تر می‌باشد. از دیگر یافته‌های این پژوهش تاثیر مورد انتظار و ادراکات دانشجویان از محیط کارآفرینانه‌ی دانشگاه بر تقویت رفتارهای کارآفرینانه‌ی آن‌ها است.

واژه‌های کلیدی: عوامل فردی، عوامل محیطی، ویژگی‌های کارآفرینانه، رفتارهای کارآفرینانه

مقدمه

امروزه نیاز به دانش آموختگان و دانشجویان کارآفرین افزایش یافته و هدف بسیاری از دانشگاه‌های معتبر جهان، پرورش دانشجویان و در نتیجه دانش آموختگان کارآفرین می‌باشد. بر این اساس پرورش استعداد کارآفرینانه‌ی دانش آموختگان به‌عنوان دستور کار ملی، به‌منظور توسعه‌ی کارآفرینی، مورد توجه سیاست‌گذاران و دانشگاه‌های کشورها قرار گرفته است. یکی از مباحث مهم در بحث کارآفرینی، تقویت رفتارهای کارآفرینانه در دانشجویان می‌باشد. دراکر (۱۹۸۵) اعتقاد دارد کارآفرینی، بیش از آن که یک ویژگی شخصیتی باشد، یک الگوی رفتاری است. این الگوی رفتاری را می‌توان به مردم آموزش داد تا آن‌ها یاد بگیرند که چگونه به‌طور کارآفرینانه رفتار کنند. به‌زعم وی از جمله پیش‌شرط‌های رفتار کارآفرینانه، گرایش به کارآفرینی بوده و با توجه به مطالعاتی که در زمینه‌ی گرایش کارآفرینانه‌ی دانشجویان دانشگاه‌ها به‌عنوان یک منبع بالقوه‌ی کارآفرینی انجام شده است، گرایش کارآفرینی دانشجویان، تمایل آن‌ها به راه‌اندازی کسب‌وکارشان را در آینده شکل می‌دهد. این نوع مطالعه هم‌چنین دانشگاه‌ها و سایر مؤسسات را در توسعه‌ی برنامه‌های آموزشی پایدار برای ترویج کارآفرینی کمک می‌کند. در این رابطه کلارک (۲۰۰۴) بیان می‌دارد آموزش دانشگاه‌ها باید براساس ایجاد تجربه‌های علمی و تربیت نیروهایی با ویژگی‌های کارآفرینی باشد و این برنامه‌های آموزشی در ایجاد ایده‌های نوین و برنامه‌ریزی برای عملی کردن این ایده‌ها کمک می‌کنند. در بیش‌تر طرح‌های دروس دانشگاهی، آموزش کارآفرینی موردنظر است و اغلب هدف اولیه از این آموزش‌ها افزایش آگاهی دانشجویان و توسعه‌ی مهارت‌های کارآفرینی در آن‌ها است که همانا به تربیت افراد متکی به‌نفس و آگاه به فرصت‌ها که تمایل بیش‌تری به راه‌اندازی کسب‌وکارهای مستقل دارند، می‌انجامد. آن‌ها هم‌چنان بیان می‌دارند، افرادی که ویژگی‌های کارآفرینانه‌ی آن‌ها برانگیخته می‌شود اقدام به رفتارهای کارآفرینانه از جمله راه‌اندازی یک کسب‌وکار، ایجاد یک حرفه برای خود و دیگران و درنهایت ثبت اختراع به نام خود می‌کنند (Clark, 2004, p.17). به‌زعم نویسندگان مقاله، ویژگی‌های شخصی

افراد و محیطی که در آن قرار دارند بر ویژگی‌های کارآفرینی آنان اثرگذار بوده و وجود این نوع ویژگی‌ها بر بروز رفتارهای کارآفرینانه تاثیرگذار است. اما مطالعه‌ای که به صورت علمی این ارتباط را نشان دهد لاقلاً در سطح کشور به میزان کافی انجام نشده و این به عنوان یک مساله مطرح می‌باشد. این تحقیق می‌خواهد به سؤالات زیر پاسخ بدهد:

۱. آیا عوامل فردی بر ویژگی‌های کارآفرینانه‌ی دانشجویان تاثیر می‌گذارد؟
۲. آیا عوامل محیطی بر ویژگی‌های کارآفرینانه‌ی دانشجویان تاثیر می‌گذارد؟
۳. ویژگی‌های فردی و محیطی و برداشت از محیط (انتظارات و ادراکات از محیط) چگونه بر رفتار کارآفرینانه‌ی دانشجویان تاثیر می‌گذارند؟

مروری بر ادبیات و پیشینه تحقیق

بررسی پیشینه‌ی مطالعات کارآفرینی نشان می‌دهد که کارآفرینان ویژگی‌های مخصوصی دارند (Matviuk, 2010, p65). رویکردی که کارآفرینی را براساس ویژگی‌های کارآفرینی تبیین می‌کند به رویکرد شخصیتی معروف است (جهانگیری و کلانتری ثقفی، ۱۳۸۷، ص ۹۰). رویکرد ویژگی‌های شخصیتی بر این فرضیه تاکید می‌کند که کارآفرینان ویژگی‌ها، دیدگاه‌ها، و ارزش‌هایی دارند که یک نیروی محرک برای آن‌ها فراهم کرده و آن‌ها را از دیگران متمایز می‌کند (Gurol & Atsan, 2006, p.28). مطالعات انجام شده نشان می‌دهد که رویکرد ویژگی‌های شخصیتی در مقایسه با سایر رویکردهای کارآفرینی رواج بیش‌تری داشته است (Kruzic & Pavic, 2010, p.216). مک‌کلند ویژگی‌های افراد کارآفرین را شامل انگیزه‌ی پیشرفت، ریسک‌پذیری، کنترل درونی، خلاقیت و استقلال‌طلبی می‌داند و اعتقاد دارد که گرایش مثبت به کارآفرینی از جمله ویژگی‌های مهم کارآفرینان می‌باشد (McClelland, 1961). هم‌چنین بایر به نقل از زالی و همکاران (۱۳۸۶)، با تجزیه و تحلیل بیش از ۵۰ مطالعه، ویژگی‌های ششگانه‌ای برای کارآفرینان شناسایی کرده است: تعهد و تعیین‌گرایی، رهبری، فرصت‌گرایی، تحمل ریسک و ابهام، خلاقیت، خوداتکایی و توانایی انطباق‌پذیری، و انگیزه‌ی بالا (Byer et al, 1997). در مجموع می‌توان مشخصه‌های رفتار

کارآفرینان که توسط محققان مختلف مطرح شده است را در جدول شماره (۱) به شرح ذیل ارائه داد.

جدول ۱. مشخصه‌های کارآفرینی به‌زعم مطالعات انجام شده

ویژگی‌های رفتاری کارآفرینانه	شروهون (۲۰۰۵)	کایربای (۲۰۰۳)	هیسریچ و همکاران (۲۰۰۳)	دیکنز و فویل (۲۰۰۲)	برنز (۲۰۰۱)	کوراتکو (۱۹۹۹)	تیمونز (۱۹۹۴)
نیاز شدید به موفقیت	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳
عمل‌گرایی	۳						۳
انعطاف‌پذیری	۳						۳
کانون کنترل درونی	۳	۳	۳	۳	۳	۳	
سطح انرژی بالا	۳			۳			
سطح انرژی بالا	۳			۳			
تحمل ابهام	۳			۳		۳	۳
تمایل به استقلال	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳
ریسک‌پذیری		۳		۳	۳	۳	۳
خلاقیت و فرصت‌گرایی		۳		۳	۳		۳
شهود							
چشم‌انداز				۳	۳		
نوآوری				۳			
رهبری							۳

منبع: زالی و همکاران (۱۳۸۶، ۸۶)

براساس جدول شماره (۱) ملاحظه می‌شود که دو ویژگی نیاز شدید به موفقیت و تمایل به استقلال تقریباً مورد اجماع نظر پژوهشگران می‌باشد. بعد از آنها کانون کنترل درونی، ریسک‌پذیری و خلاقیت و فرصت‌گرایی بیش‌ترین اجماع محققان را به‌دنبال داشته است. بارنز (۲۰۰۱) در مطالعه‌ای به ارزیابی ویژگی‌های کارآفرینی دانش‌آموختگان دانشگاهی در مرحله‌ی راه‌اندازی و توسعه‌ی کسب‌وکار پرداخته و بیان کرده است که مهم‌ترین شایستگی کارآفرینان دانشگاهی در مرحله‌ی راه‌اندازی و توسعه‌ی کسب‌وکار،

بلندپروازی آن‌ها می‌باشد. از طرف دیگر در مرحله‌ی توسعه کسب و کار، ویژگی خطرپذیری در رتبه‌ی دوم اهمیت قرار دارد، اما در مرحله‌ی راه‌اندازی، ویژگی اعتماد به نفس کارآفرینان دانشگاهی در رتبه‌ی دوم است.

وانگ و ونگ (۲۰۰۲) طی پژوهشی با نظرسنجی ۵۳۲۶ نفر از دانشجویان رشته‌های مهندسی، علوم پایه و رایانه در دانشگاه ملی سنگاپور نشان دادند که ۷۱ درصد آن‌ها علاقه وافر به کارآفرینی دارند، اما تقریباً به همان نسبت دانش کارآفرینی‌شان زیر متوسط بوده است.

در مطالعه‌ای، گوئرو و همکارانش (۲۰۰۶) ادراک از گرایش و امکان بروز رفتار و تیت کارآفرینانه را در میان دانشجویان کاتالونیا بررسی کردند و درنهایت به این نتیجه رسیدند که بیش‌تر دانشجویان به ایجاد یک کار جدید علاقه‌مند بودند، در حالی که به توانایی خود در اجرای آن شک داشتند (Guerrero et al, 2006).

نتیجه پژوهش ژائو و همکارانش (۲۰۰۵) در زمینه‌ی بررسی نقش خودکارآمدی در توسعه‌ی رفتار کارآفرینانه در دانشجویان نشان می‌دهد که آموخته‌های به‌دست آمده از دوره‌های کارآفرینی، تجربیات قبلی کارآفرینی و گرایش به ریسک در احساس خودکارآمدی و تیت کارآفرینی و درنهایت رفتار کارآفرینانه اثرگذار می‌باشد. ضمن این‌که آن‌ها دریافتند میزان رفتار کارآفرینانه در زنان پایین‌تر از مردان بوده است (Zhao et al, 2005).

راشد (۲۰۰۰) براساس مطالعه‌ای که در زمینه‌ی نقش آموزش بر افزایش نگرش و خصوصیات کارآفرینانه انجام داده، به این نتیجه رسید، افرادی که تحت آموزش کارآفرینی قرار گرفته‌اند، نمرات بیش‌تری در انگیزه‌ی پیشرفت، مرکز کنترل درونی، عزت نفس و خلاقیت به‌دست آورده‌اند. به‌عبارت دیگر این شاخص‌ها در قالب عوامل محیطی بر ویژگی‌های کارآفرینانه و درنهایت بروز رفتارهای کارآفرینانه اثرگذارند (Rasheed, 2000, p.160).

راسموسن و سورهم در مطالعه‌ای با عنوان آموزش کاربردی کارآفرینی، به این نتیجه رسیدند که لازمه‌ی بروز رفتارهای کارآفرینانه، پرورش ویژگی‌های کارآفرینانه در

محیط‌های آموزشی مانند دانشگاه‌ها است و در مطالعه‌ای که در پنج دانشگاه کشور سوئد انجام داده‌اند بیان می‌دارند، انتظارات و ادراکات افراد از محیط بر میزان ویژگی‌های کارآفرینانه‌ی دانشجویان و در نتیجه بروز رفتار کارآفرینانه تاثیر می‌گذارند (Sorheim and Rasmusen , 2006,p.163). در داخل کشور هم مطالعاتی پیرامون عوامل اثرگذار بر بروز رفتارهای کارآفرینانه انجام شده است.

اردکانی و همکاران (۱۳۸۹) در مقاله‌ی خود به بررسی ارتباط بین خلاقیت و رفتار کارآفرینانه پرداخته‌اند و بیان می‌دارند که رابطه‌ی معنی‌داری بین خلاقیت افراد به‌عنوان یکی از ویژگی‌های کارآفرینانه و رفتار کارآفرینانه وجود دارد. به عبارت دیگر آنان یکی از پایه‌های رفتار کارآفرینانه را خلاقیت می‌دانند.

سعیدی مهرآباد (۱۳۸۷) در مطالعه‌ای به بررسی تاثیر آموزش کارآفرینی بر توسعه‌ی رفتارهای کارآفرینانه در وزارت کار پرداخته است. نتایج به‌دست آمده از مطالعه‌ی وی نشان می‌دهد که برگزاری دوره‌های کارآفرینی تأثیرات مثبتی بر بروز رفتارهای کارآفرینانه در وزارت کار داشته است. به گونه‌ای که شرکت در دوره‌های یادشده باعث تحریک فراگیران نسبت به تغییر وضعیت شغل و کسب و کار خود شده و تلاش کنند خود را به سطوح بالاتر برسانند.

صادقی و همکاران (۱۳۸۶) در پژوهش خود بیان کردند که در شکل‌گیری رفتارهای کارآفرینانه عوامل درون‌فردی و برون‌فردی گوناگونی تاثیرگذار است. در این مطالعه خودکارآمدی یکی از مهم‌ترین عوامل درون‌فردی که بر رفتار کارآفرینانه اثرگذار می‌باشد، شناخته شده است.

بارانی و همکاران (۱۳۸۹) در مطالعه‌ای به بررسی تاثیر آموزش‌های کارآفرینی بر رفتار کارآفرینانه‌ی دانشجویان رشته‌ی مهندسی صنایع دانشگاه پیام نور کرمانشاه پرداخته‌اند. نتایج به‌دست آمده از مطالعه‌ی آنها نشان می‌دهد که ارتباط مثبت و معناداری بین نگرش درباره‌ی کارآفرینی، هنجارهای ذهنی، باور به خودکارآمدی و رفتار کارآفرینانه وجود دارد. به‌زعم نویسندگان مقاله، متغیر نگرش درباره‌ی کارآفرینی بیش‌ترین اثر مستقیم را بر ثبوت کارآفرینانه داشته و از طریق ثبوت کارآفرینانه بیش‌ترین اثر غیرمستقیم را بر رفتار

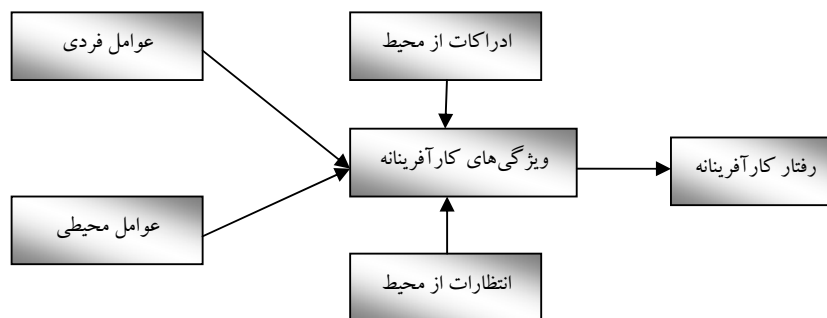
کارآفرینانه‌ی دانشجویان گذاشته است. آنان معتقدند که به دلیل وجود رابطه علی میان نگرش، نیت و رفتار می‌توان استدلال کرد که آموزش بر نیت و رفتار کارآفرینانه نیز اثر مثبتی خواهد داشت. آنان در مطالعه‌ی خود به این نتیجه دست یافتند دانشجویانی که در دوره‌های آموزشی کارآفرینی شرکت کرده بودند نسبت به گروهی که در دوره‌های یادشده شرکت نکرده بودند از نگرش مطلوب‌تری درباره‌ی فعالیت‌های کارآفرینانه برخوردار بوده، هنجارهای ذهنی همسوتری با راه‌اندازی یک کسب‌وکار جدید و مخاطره‌آمیز داشته‌اند و باور به خودکارآمدی در آن‌ها بالاتر بوده است و از طرفی با نیت قوی‌تری برای راه‌اندازی، حفظ و گسترش کسب‌وکار (رفتار کارآفرینانه) تلاش کرده‌اند. یافته‌های پژوهش جعفرزاده (۱۳۸۳) که برای شناخت رابطه‌ی ویژگی‌های گوناگون فارغ‌التحصیلان دانشگاهی با میزان کارآفرینی و طراحی الگویی برای پیش‌بینی توان دانش‌آموختگان دانشگاهی در کارآفرینی انجام شده است، نشان می‌دهد که ویژگی‌های روان‌شناختی و مدیریتی، نقش اول را در کارآفرینی ایفا می‌کنند و ویژگی‌های تحصیلی، محیطی و جمعیت‌شناختی در مرحله‌ی بعدی، بالاترین تأثیرگذاری را برعهده دارند.

جهانگیری و ثقفی (۱۳۸۷) در مقاله‌ای با عنوان بررسی ویژگی‌های کارآفرینی مدیران به بررسی ۱۵ مشخصه از مجموع ویژگی‌ها پرداختند. نتایج به دست آمده از پژوهش آن‌ها نشان می‌دهد که کارآفرین بودن با سابقه‌ی کار، جنسیت و پست سازمانی رابطه نداشته و در همه‌ی ابعاد، نمره‌ی ویژگی‌های مدیران بیش از متوسط بوده می‌باشد.

زالی و همکاران (۱۳۸۶) در مقاله‌ای به ارزیابی مشخصه‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه مازندران پرداخته‌اند. نتایج به دست آمده از مطالعه‌ی آن‌ها نشان می‌دهد از نمونه‌های بررسی شده تنها ۲۱ درصد دانشجویان ویژگی‌های کارآفرینی داشته و در این میان در مقایسه با سایر ویژگی‌ها، ویژگی عزم و اراده در نزد دانشجویان این دانشگاه بیش تر ملاحظه می‌شود و امتیاز ویژگی‌های توفیق‌طلبی، استقلال‌طلبی، خطرپذیری و خلاقیت دانشجویان، فاصله‌ی کمی با حداقل امتیاز قابل قبول دارند.

با توجه به پیشینه‌ی بررسی شده، می‌توان این‌گونه استنباط کرد که مطالعات انجام شده

به بررسی ویژگی‌های کارآفرینانه و تاثیر عوامل فردی و محیطی بر این ویژگی‌ها پرداخته‌اند. هم‌چنین در تعداد معدودی از مطالعات به تاثیر عوامل اثرگذار بر بروز رفتارهای کارآفرینانه در محیط‌های آموزشی پرداخته شده است. بر این اساس به‌نظر می‌رسد طراحی چارچوبی برای بررسی ارتباط بین عوامل فردی و محیطی با ویژگی‌های کارآفرینانه و درنهایت بروز رفتار کارآفرینانه اهمیت خاصی دارد. از این‌رو در مطالعه‌ی حاضر با بهره‌گیری از نظریات صاحب‌نظرانی مانند مک‌کلند (۱۹۶۱)، کلارک (۲۰۰۴) و سورهم و راسموسن (۲۰۰۶) الگوی مفهومی پژوهش به‌صورت زیر طراحی شده است.

نمودار ۱. الگوی مفهومی پژوهش

روش‌شناسی

این تحقیق برحسب هدف کاربردی و براساس شیوه‌ی گردآوری داده‌ها، توصیفی و از نوع پیمایشی می‌باشد. جامعه‌ی آماری این تحقیق را دانشجویان دانشگاه کردستان تشکیل می‌دهند که براساس آمار، تعداد ۳۵۰۰ نفر در چهار دانشکده‌ی علوم انسانی، علوم پایه، فنی و مهندسی و کشاورزی در نیمسال دوم ۱۳۸۹-۱۳۹۰ در این دانشگاه مشغول به تحصیل بوده‌اند. با روش کوکران ۲۶۰ نفر به شیوه‌ی طبقه‌ای تصادفی ساده از بین دانشجویان مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد چهار دانشکده‌ی یادشده به‌عنوان نمونه‌ی آماری انتخاب شده‌اند. جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز از دو روش کتابخانه‌ای و میدانی انجام شد. از روش کتابخانه‌ای برای تدوین مبانی نظری و پیشینه‌ی تحقیق و از روش میدانی و با کمک ابزار پرسش‌نامه داده‌های اولیه‌ی مربوط به نمونه‌ی آماری گردآوری

شد. برای سنجش روایی سازه از الگوی معادلات ساختاری و برای سنجش روایی محتوایی ابزار از نظرات اساتید و صاحب نظران آگاه به موضوع استفاده شده است. هم چنین پایایی ابزار پرسش نامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ احراز گردید. ضرایب آلفای کرونباخ محاسبه شده برای متغیرهای پژوهش در جدول شماره (۱) ارائه می شود.

جدول ۱. ضرایب آلفای کرونباخ برای متغیرهای مورد مطالعه

آلفای کرونباخ	همبستگی کل متغیرها	واریانس مقیاس	میانگین مقیاس	
۰/۸۰۲	۰/۶۰۴	۱۴/۹۹	۱۵/۰۲	ویژگی های فردی
۰/۸۱۱	۰/۵۵۵	۱۶/۴۱	۱۴/۷۳	ویژگی های محیطی
۰/۸۰۳	۰/۶۰۰	۱۶/۲۴	۱۴/۸۵	ویژگی های کارآفرینی
۰/۷۹۶	۰/۶۳۲	۱۵/۷۶	۱۴/۷۷	رفتار کارآفرینی
۰/۸۱۰	۰/۵۶۸	۱۵/۳۲	۱۵/۳۵	انتظارات کارآفرینی
۰/۷۹۱	۰/۶۵۶	۱۵/۳۹	۱۵/۰۵	ادراکات کارآفرینی

براساس جدول شماره (۱) ملاحظه می شود حتی با حذف آیتم های مورد نظر ضریب آلفای کرونباخ بیش از ۰/۷ خواهد بود که بیانگر پایایی بالای ابزار پرسش نامه می باشد. در تجزیه و تحلیل داده ها از آمار توصیفی برای توصیف متغیرهای جمعیت شناختی تحقیق و شاخص های معرف عوامل محیطی، رفتار کارآفرینانه و ویژگی های کارآفرینانه استفاده شده است. در آمار استنباطی برای شناخت ارتباط بین عوامل فردی و محیطی با ویژگی های کارآفرینی دانشجویان از آزمون کای دو نوع استقلال بهره گرفته شده است. در نهایت سازه های الگوی نظری تحقیق با تحلیل مسیر و نرم افزار آموس بررسی گردید.

در این مطالعه عوامل فردی با شاخص هایی مانند جنسیت، معدل و سال ورود براساس مطالعات جهانگیری و ثقفی (۱۳۸۷)، عوامل محیطی با شاخص هایی مانند اشتغال به کار، راه اندازی شرکت، محیط دانشگاه و شرکت در دوره های آموزشی کارآفرینی براساس مطالعه کیگندو (۲۰۰۲)، ویژگی های شخصیتی کارآفرینانه هم با شاخص هایی مانند استقلال طلبی، کنترل درونی، تحمل ابهام، ریسک پذیری و توفیق طلبی براساس نظریه ی مک کلند (۱۹۶۱) و رفتار کارآفرینانه با شاخص هایی مانند ثبت اختراع، نوآوری و ایجاد کسب و کار جدید در منطقه براساس نظریه ی کلارک (۲۰۰۴)، سنجیده شده است.

هم چنین در این مطالعه از نظریه‌ی سورهیم و راسموسن (۲۰۰۶) برای بررسی انتظارات و ادراکات دانشجویان از محیط کارآفرینانه‌ی دانشگاه و تاثیر آن بر رفتار کارآفرینانه اکتباس شد.

یافته‌ها

براساس اطلاعات جمع‌آوری شده از پرسش‌نامه درصد فراوانی پاسخ‌دهندگان مطابق شاخص‌های مرتبط با عوامل فردی در جدول شماره (۲) ارائه می‌شود.

جدول ۲. درصد فراوانی مشارکت‌کنندگان براساس شاخص‌های مرتبط با عوامل فردی

سال ورود		معدل		جنسیت	
۳۰	جدید الورد	۳۱	بالای ۱۸	۴۸	مرد
۳۷	اواسط دوره	۳۵	۱۶-۱۸	۵۲	زن
۳۳	در حال فارغ‌التحصیلی	۳۴	کمتر از ۱۶		

براساس اطلاعات ارائه شده در جدول شماره (۲) بیش‌ترین فراوانی مربوط به دانشجویان زن، با معدل بین ۱۶ تا ۱۸ است که از نظر وضعیت تحصیلی در اواسط دوره قرار دارند.

براساس اطلاعات جمع‌آوری شده از پرسش‌نامه درصد فراوانی پاسخ‌دهندگان مطابق شاخص‌های مرتبط با عوامل محیطی در جدول شماره (۳) ارائه می‌شود.

جدول ۳. درصد فراوانی مشارکت‌کنندگان براساس شاخص‌های مرتبط با عوامل محیطی

اشغال به کار		راه اندازی شرکت		محیط دانشگاه		شرکت در دوره‌های آموزشی	
۳۱	بلی	۱۱	مساعد برای خلاقیت	۴۸	بلی	۴۷	بلی
۶۹	خیر	۸۹	نامساعد برای خلاقیت	۵۲	خیر	۵۳	خیر

براساس اطلاعات ارائه شده در جدول شماره (۳) بیش‌تر پاسخ‌دهندگان آن‌هایی بوده‌اند که اشتغال به کار نداشته و اقدام به راه‌اندازی شرکت نکرده، در دوره‌های آموزشی مرتبط با کارآفرینی حضور نداشته و محیط دانشگاه را برای بروز خلاقیت نامساعد درک کرده‌اند.

براساس اطلاعات جمع آوری شده از پرسش نامه، وضعیت موجود شاخص های مرتبط با ویژگی های کارآفرینانه دانشجویان در جدول شماره (۴) ارائه شده است.

جدول ۴. آماره های توصیفی مرتبط با ویژگی های کارآفرینانه دانشجویان

شاخص	میانگین	انحراف معیار
استقلال طلبی	۳/۱۲۵	۰/۴۱۲
کنترل درونی	۳/۲۴۱	۰/۳۵۴
خلاقیت	۳/۰۸۰	۰/۱۷۴
ریسک پذیری	۳/۱۹۱	۰/۲۵۷
توفیق طلبی	۳/۴۲۱	۰/۳۱۲

براساس اطلاعات ارائه شده در جدول شماره (۴) ملاحظه می شود که توفیق طلبی و کنترل درونی به عنوان دو شاخص ویژگی های کارآفرینانه در بین دانشجویان دانشگاه کردستان نسبت به سه شاخص دیگر وضعیت مناسب تری دارند.

تحلیل یافته ها

سؤال اول: آیا عوامل فردی بر ویژگی های کارآفرینانه دانشجویان تاثیر می گذارد؟ برای تعیین اثرگذاری عوامل فردی بر ویژگی های کارآفرینانه دانشجویان از آزمون کای دو نوع استقلال استفاده شده است. نتایج به دست آمده از این آزمون در جدول شماره (۵) ارائه می شود.

جدول ۵. نتایج آزمون کای دو در مورد ارتباط بین عوامل فردی و ویژگی های کارآفرینانه دانشجویان

عامل	آماره آزمون	میانگین ویژگی های کارآفرینانه
جنسیت	کای دو = ۹۰/۴۲۰ درجه آزادی = ۱ سطح معنی داری = ۰/۰۰۰	میانگین برای مردان = ۳/۲۴ میانگین برای زنان = ۲/۷۹
معدل نمرات	کای دو = ۷۵/۱۳۲ درجه آزادی = ۱ سطح معنی داری = ۰/۰۰۳	میانگین برای معدل بالای ۱۸ = ۳/۲۸ میانگین برای معدل ۱۶ تا ۱۸ = ۳/۱۱ میانگین برای معدل زیر ۱۶ = ۲/۷۸
سال ورود	کای دو = ۸۱/۱۷ درجه آزادی = ۱ سطح معنی داری = ۰/۰۰۰	میانگین برای اوایل دوره = ۳/۱۴ میانگین برای اواسط دوره = ۳/۲۸ میانگین برای اواخر دوره = ۲/۹۹

چنان که جدول شماره (۵) نشان می‌دهد، از آن‌جا که سطح معنی‌داری آزمون برای هر سه شاخص مربوط به عامل فردی کم‌تر از ۵ درصد است، می‌توان گفت که عوامل فردی بر ویژگی‌های کارآفرینی دانشجویان تاثیر می‌گذارد. به طوری که دانشجویان مرد که معدل آن‌ها بالای ۱۸ و در اواسط دوره‌ی تحصیلی خود قرار دارند، از نظر داشتن ویژگی‌های کارآفرینانه در وضعیت مناسب‌تری قرار دارند.

سؤال دوم: آیا عوامل محیطی بر ویژگی‌های کارآفرینانه‌ی دانشجویان تاثیر می‌گذارد؟ برای تعیین اثرگذاری عوامل محیطی بر ویژگی‌های کارآفرینانه‌ی دانشجویان از آزمون کای‌دو نوع استقلال استفاده شده است. نتایج به دست آمده از این آزمون در جدول شماره (۶) ارائه می‌شود.

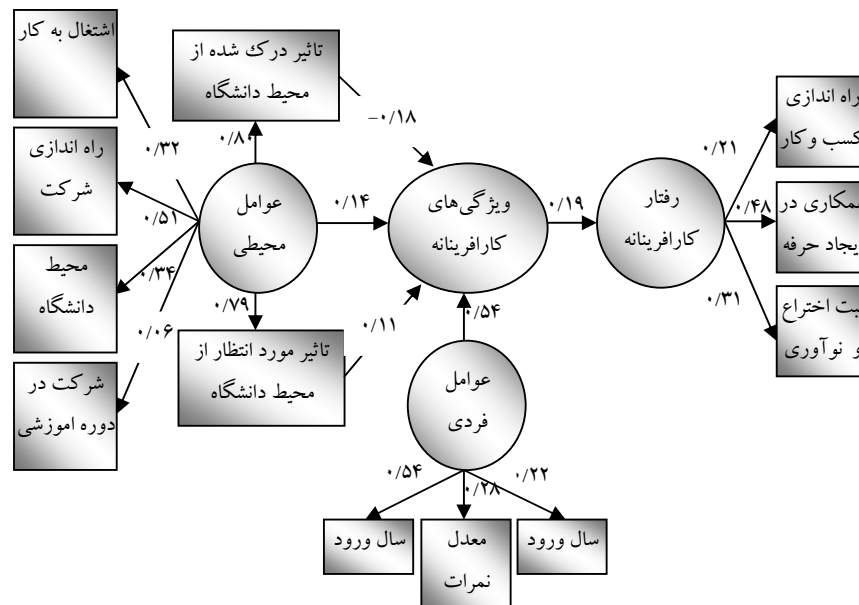
جدول ۶. نتایج آزمون کای‌دو در مورد ارتباط عوامل محیطی با ویژگی‌های کارآفرینانه

عامل	محاسبه آماره	میانگین ویژگی‌های کارآفرینانه
اشتغال به کار	کای‌دو = $124/312$ درجه آزادی = ۱ سطح معنی‌داری = ۰/۰۰۰	بلی = $3/71$ خیر = $3/02$
راه‌اندازی شرکت	کای‌دو = $108/124$ درجه آزادی = ۱ سطح معنی‌داری = ۰/۰۰۰	بلی = $3/63$ خیر = $3/17$
محیط دانشگاه	کای‌دو = $117/327$ درجه آزادی = ۱ سطح معنی‌داری = ۰/۰۰۰	مساعد = $3/27$ نامساعد = $2/94$
شرکت در دوره‌های آموزشی	کای‌دو = $115/024$ درجه آزادی = ۱ سطح معنی‌داری = ۰/۰۰۰	بلی = $3/25$ خیر = $2/98$

چنان که جدول شماره (۶) نشان می‌دهد، از آن‌جا که سطح معنی‌داری آزمون برای هر چهار شاخص مربوط به عامل محیطی کم‌تر از ۵ درصد می‌باشد، می‌توان گفت که عوامل محیطی بر ویژگی‌های کارآفرینی دانشجویان تاثیر گذار بوده است. به طوری که دانشجویانی که به کار اشتغال داشته، اقدام به راه‌اندازی شرکت کرده، محیط دانشگاه را کارآفرینانه می‌دانند و در دوره‌های آموزشی مرتبط با کارآفرینی شرکت کرده‌اند، ویژگی‌های کارآفرینانه‌ی بهتری دارند.

سئوال سوم: ویژگی‌های فردی و محیطی و برداشت از آن چگونه بر رفتار کارآفرینانه‌ی دانشجویان تاثیر می‌گذارد؟

برای تعیین ارتباط بین عوامل فردی، محیطی و برداشت از محیط با ویژگی‌های کارآفرینانه و چگونگی تاثیر آن بر رفتار کارآفرینانه از روش تحلیل مسیر با استفاده از نرم‌افزار AMOS بهره‌گرفته شده است. نتایج به‌دست آمده در نمودار شماره (۲) نشان داده می‌شود.

نمودار ۲. خروجی نرم‌افزار AMOS جهت تعیین ارتباط متغیرهای پژوهش

براساس الگو تاثیر مورد انتظار از محیط دانشگاه رابطه‌ی مثبتی با عوامل محیطی و ویژگی‌های کارآفرینی دانشجویان دارد و هم‌چنین تاثیر درک شده از محیط دانشگاه با عوامل محیطی رابطه‌ی مستقیمی دارد و این در حالی است که با ویژگی‌های کارآفرینی دانشجویان رابطه‌ی معکوسی دارد. عوامل محیطی و فردی بر ویژگی‌های کارآفرینی دانشجویان تاثیر دارد که این خود موجب افزایش رفتار کارآفرینانه‌ی (ثبت اختراع، نوآوری و ایجاد کسب‌وکار جدید در منطقه) دانشجویان در سطح ۰/۱۹ درصد می‌شود.

در نتیجه ویژگی‌های فردی و محیطی با بهبود ویژگی‌های کارآفرینی، رفتار کارآفرینانه‌ی دانشجویان را بهبود می‌بخشند. در مجموع جدول شماره (۷) تاثیر به‌دست آمده از تحلیل مسیر که بیانگر تاثیر متغیرهای مستقل بر متغیر میانجی و وابسته می‌باشد را نشان می‌دهد.

جدول ۷. تاثیر نهائی عوامل بر رفتار کارآفرینانه دانشجویان

متغیرهای بررسی شده	بر متغیر اصلی	تاثیر نهائی	بر متغیر میانجی	تاثیر محاسبه شده
عوامل محیطی	رفتار کارآفرینانه	۰/۱۹	ویژگی‌های کارآفرینی	۰/۱۴
عوامل فردی				۰/۵۴
تاثیر درک شده از محیط دانشگاه				-۰/۱۸
تاثیر مورد انتظار از محیط دانشگاه				۰/۱۱

با توجه به الگوی نهایی و جدول شماره (۷) نتیجه گرفته می‌شود که عوامل فردی بیش‌ترین تاثیر را بر ویژگی‌های کارآفرینانه‌ی دانشجویان و به تبع آن بر رفتار کارآفرینانه‌ی آنان خواهند گذاشت. هم‌چنین میان تاثیر مورد انتظار دانشجویان از محیط دانشگاه به‌عنوان محیطی که بتواند رفتارهای کارآفرینانه‌ی آنان را تقویت کند و تاثیر واقعی آن محیط تفاوت وجود دارد. به‌عبارت بهتر محیط دانشگاه در حال حاضر از دیدگاه دانشجویان، کارآفرینی را در ایشان پرورش نمی‌دهد، در حالی که آن‌ها انتظار دارند این وضعیت اتفاق بیفتد. افزون بر این تحقیق حاضر نشان می‌دهد که محیط فعلی دانشگاه به میزان ۰/۱۸- درصد رفتار کارآفرینانه‌ی دانشجویان را کاهش داده است. در نهایت این‌که جداول شماره (۸ و ۹) اعتبار الگو را نشان می‌دهند. از آن‌جا که مقدار الگوی تعریف شده براساس جدول برازش مقایسه‌ای بالای ۰/۷۰ درصد و براساس جدول میانگین مجذور خطای الگو نزدیک به صفر است، از این‌رو اعتبار الگو تایید می‌شود.

جدول ۸. برازش مقایسه‌ای

نوع الگو	CFI	TLI rho2	IFI Delta2	RFI rho1	NFI Delta1
الگوی تعریف شده	۰,۸۲۸	۰,۷۵۲	۰,۸۴۰	۰,۶۰۲	۰,۷۲۴
الگوی ایستا	۱,۰۰۰		۱,۰۰۰		
الگوی وابسته	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰

جدول ۹. میانگین مجذور خطاهای الگو

الگو	PCLOSE	HI 90	LO 90	RMSEA
الگوی تعریف شده	۰,۱۱۹	۰,۰۷۹	۰,۰۴۵	۰,۰۶۲
الگوی وابسته	۰,۰۰۰	۰,۱۳۷	۰,۱۱۲	۰,۱۲۵

بحث و نتیجه

در این پژوهش نتایج نشان دهنده آن است که عوامل فردی رابطه‌ی معنی‌داری با ویژگی‌های کارآفرینانه دارد، به طوری که جنسیت و وضعیت تحصیلی آن‌ها بر ویژگی‌های کارآفرینانه‌ی آنان تاثیر گذار می‌باشد. دانشجویان پسر و آن‌هایی که وضعیت تحصیلی مناسبی دارند، حس توفیق‌طلبی، استقلال‌طلبی و خلاقیت در آن‌ها بیشتر است. یافته‌های این تحقیق با مطالعات انجام شده توسط رایینسون و همکاران (۲۰۰۷)، اردکانی و همکاران (۱۳۸۹) و جعفرزاده (۱۳۸۳) که خلاقیت و ویژگی‌های جمعیت‌شناختی افراد را بر ویژگی‌های کارآفرینانه‌ی آنان اثرگذار می‌دانند هم‌خوانی دارد اما با مطالعه‌ی انجام شده توسط جهانگیری و ثقفی (۱۳۸۷) که سابقه‌ی کار، جنسیت و پست سازمانی افراد را غیر موثر بر ویژگی‌های کارآفرینی می‌پندارند هم‌خوانی ندارد. البته نکته‌ای که اهمیت دارد این که مطالعه‌ی اخیر در مورد مدیران سازمان‌های دولتی انجام شده است. از دیگر یافته‌های تحقیق حاضر این که عوامل محیطی هم بر ویژگی‌های کارآفرینانه‌ی دانشجویان تاثیر گذار می‌باشد. به طوری که دانشجویانی که اقدام به راه‌اندازی شرکت کرده باشند، در حال حاضر شاغل بوده، ادراک مثبتی از محیط آموزشی خود دارند و در کلاس‌های آموزشی مرتبط با کارآفرینی حضور داشته باشند، ویژگی‌های کارآفرینانه‌ای مانند توفیق‌طلبی، خلاقیت و کنترل درونی در آن‌ها به میزان زیادی بالا است. نتایج به دست آمده از این بخش مقاله با یافته‌های به دست آمده از مطالعه‌ی راسموسن و سورهم (۲۰۰۶)، بارانی و همکاران (۱۳۸۹) و سعیدی مهرآباد (۱۳۸۷) که معتقدند شرکت در دوره‌های آموزشی باعث تقویت نگرش، نیت و رفتار کارآفرینانه می‌شوند، هم‌خوانی کامل دارد. باید به این حقیقت توجه شود که محیط دوران کودکی تأثیرات شگرفی بر شخصیت فرد می‌گذارد. پژوهش‌های انجام شده این ادعا را ثابت می‌کند. در این اعمال خانه و خانواده،

حوادث زندگی و ... بیشترین تأثیر را در شکل‌گیری رفتار آینده‌ی کودک به‌عنوان یک فرد بالغ دربر دارد. نقش و اهمیت خانواده به‌عنوان کانون اندیشه‌ی نوگرایی، در ایجاد روحیه‌ی خلاقیت و نوآوری در افراد، گسترش روحیه‌ی کارآفرینی و توسعه‌ی کسب‌وکار جدید در جامعه، انکارناپذیر است، به‌طوری که در زمینه‌ی فعالیت اقتصادی، خانواده می‌تواند اندیشه‌ی افراد تحت نفوذ خود را به سمت و سوی سوق دهد که آن‌ها را از مشکلات پیش‌رو از جمله بیکاری، فقر، اعتیاد، فساد و ... برهاند و آن‌ها را در مسیرهای شغلی که مولد سرمایه و فرصت‌های جدید می‌باشد، هدایت کند. زیرا خانواده افزون بر نقش تولید نسل و پرورش ابعاد عاطفی و اخلاقی فرزندان، کانونی برای رشد و پرورش اندیشه‌ی خودباوری، اعتماد به نفس و خودشکوفایی در فرزندان محسوب شده و نقش بسیار اثرگذاری در راه‌اندازی کسب‌وکار اقتصادی و توسعه‌ی فعالیت‌های شغلی در جامعه خواهد داشت و این زمانی اثرگذار می‌شود که آموزش‌های لازم به خانواده‌ها داده شود و خانواده‌ها را از نقشی که در کارآفرینی فرزندان می‌توانند ایفا کنند، آگاه نمایند.

از دیگر یافته‌های این پژوهش تأثیر مورد انتظار و ادراکات دانشجویان از محیط کارآفرینانه‌ی دانشگاه بر تقویت رفتارهای کارآفرینانه بود که این بخش از یافته‌های پژوهش با مطالعه‌ی انجام شده توسط لورناد و همکاران (۲۰۰۴) که معتقدند افراد به‌طور بالقوه کارآفرین هستند، اگر اعتقاد داشته باشند که امکانات محیطی، حمایت‌های اجتماعی و دانشگاهی در صورت بروز خلاقیت و نوآوری با آنان همراه هستند، سازگاری دارد. هم‌چنین این تحقیق با یافته‌های سورهمیم و راسموسن (۲۰۰۶) که بیان می‌دارند هر چه شکاف بین انتظارات و ادراکات از محیط واقعی کارآفرینانه کم‌تر باشد، احتمال بروز رفتارهای کارآفرینانه قوت بیش‌تری می‌گیرد، سازگار است.

پیشنهادها

۱. با توجه به تأثیر عوامل فردی و محیطی بر ویژگی‌های کارآفرینی دانشجویان توصیه می‌شود با آموزش‌های همگانی به نهادهای اجتماعی از جمله نهاد خانواده و نهادهای آموزشی، آن‌ها را نسبت به پرورش فرزندان خود به گونه‌ای که ویژگی‌های کارآفرینی

از قبیل ریسک‌پذیری، کنترل درونی و استقلال‌طلبی تقویت شود، آگاه کنند.

۲. با توجه به نظرات دانشجویان، تناسب محتوای برنامه‌های آموزشی دانشگاه درباره‌ی کارآفرینی و نیازهای بازار کار در حد کمی است. از این رو پیشنهاد می‌شود که در محتوای برنامه‌های آموزشی دانشگاه تجدید نظر شده و محتوای برنامه‌های آموزشی برای ایجاد خلاقیت و نوآوری، آشنایی با طرح کسب‌وکار، روش‌های جذب منابع مالی، بازاریابی، مدیریت و برنامه‌ریزی کسب‌وکارهای کوچک، گسترش تخصص‌های حرفه‌ای در فراگیران و ایجاد مهارت‌های چندگانه (مهارت‌های رهبری، فنی، انسانی و غیره) تنظیم شود.

منابع

اردکانی، سعید؛ حاتمی نسب، سید حسین و طالعی فر، رضا (۱۳۸۹)، خلاقیت و رفتار کارآفرینانه، مدیریت تکنولوژی، کنفرانس خلاقیت شناسی، مدیریت و مهندسی نوآوری.

بارانی، شهرزاد؛ زرافشانی، کیومرث؛ دل انگیزان، سهراب و حسینی لرگانی، مریم (۱۳۸۹) تاثیر آموزش کارآفرینی بر رفتار کارآفرینانه دانشجویان دانشگاه پیام نور کرمانشاه: رویکرد مدلسازی معادله ساختاری، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، شماره ۵۷، صص ۸۵-۱۰۵.

جعفر زاده، مرتضی؛ بازرگان، عباس (۱۳۸۳)، تحلیل عوامل موثر در کارآفرینی دانش آموختگان، دانشگاه تهران، فرهنگ مدیریت، شماره هفتم، صص ۲۰۵-۲۵۴.

جهانگیری علی و کلانتری ثقفی، ربابه (۱۳۸۷)، بررسی و سنجش ویژگی های کارآفرینی مدیران، مطالعه موردی: شرکت مخابرات، توسعه کارآفرینی، سال اول، شماره اول، پاییز، صص ۸۷-۱۱۰.

زالی، محمد رضا؛ مدهوشی، مهرداد و کردنائیج اسدالله (۱۳۸۶) ارزیابی مشخصه های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه مازندران، فصلنامه مدرس علوم انسانی، ویژه نامه مدیریت، ۸۱-۱۱۳.

سعیدی مهرآباد، محمد و مهتدی، محمد مهدی (۱۳۸۷)، تأثیر آموزش کارآفرینی بر توسعه رفتارهای کارآفرینانه (مطالعه موردی: آموزش های کارآفرینی وزارت کار و امور اجتماعی) توسعه کارآفرینی، سال اول، شماره دوم، زمستان ۱۳۸۷، صص ۵۷-۷۳.

صادقی، حمید رضا؛ غضنفری، احمد و عبداللهی، عظیمه سادات (۱۳۸۶)، تاثیر خودکارآمدی بر رفتار کارآفرینانه، اولین کنفرانس ملی کارآفرینی، خلاقیت و سازمانهای آینده.

Byer, tom, kist, Heleen and Sutton, Robert I." Characteristics oftrepreneur:social creators, not solo Heroes| "http://www.sanforded/clss/e/45/mat.http://www.sanford.edu/clss/e/45/materialscharactebistics.html, 1997.

Clark, B. R. (2004); "The Entrepreneurship University Demand and

- Response: Theory and Practice"; Tertiary Education Management, Vol.22.
- Guerrero M., J. Rialp & D. Urbano (2006). The impact of desirability and feasibility on entrepreneurial intentions: A structural equation model. Estudios De Economia Aplicada, Vol. 24 ,NO ,2 pp 509-523.
- Gurrol, Y. & Atsan, N. (2006). "Entrepreneurial characteristics amongst university students some insights for entrepreneurship education and training in Turkey", Education & Training, 48(1), 25-38.
- Kruzic, D. & Pavic, I. (2010). "Students' Entrepreneurial Characteristics: Empirical Evidence from Croatia", the Business Review, Cambridge, 14(2), 216-221.
- Rasheed, H.S. (2000) Developing entrepreneurial potential in youth: The effect of entrepreneurial education and venture creation. Available , at ://WWW.proquest.umi.com
- Matviuk, S.G. (2010). "A Study of Peruvian Entrepreneurs Leadership Expectations", Journal of American Academy of Business, 16(1), 65-70.
- McClelland D. (1961), The Achieving Society, Princeton: NJ, Van Nostrand
- Rasmussen, E&R.Sorheim (2006)'Action Entrepreneurship Education 'Technovation , vol.26 February. Pp185-194
- Robinson P.B, stimpson, D.V .Huefner, Y.C. & Hunt, K.H.(1991) An attitude approach to the prediction of entrepreneurship . Entrepreneurship Theory and Practice Summer ,Vol .15,No.4,PP:31-73
- Wang, clement k. and wang, poh-kam "Entrepreneurial interest of university students in Singapore Technovation, vol.24, Issue 2, 2002.

